Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite Asiantuntijalausuntopyyntönne 3.9.2020.

Asia Lausunto lakivaliokunnan lausuntopyyntöön HE 110/2020 vp Hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta ja Oikeusrekisterikeskuksesta annetun lain muuttamisesta.

Hallintotuomioistuinten toiminnan kannalta lakiehdotuksen tuomioistuimelle mahdollistama oikeus salassapitosäännösten estämättä hakea esiin ja käyttää tietovarantoon tallennettuja tietoja ehdotuksen 12 §:n 1 momentin 4 kohdassa mainittuihin tarkoituksiin on oikeuskäytännön yhteneväisyyden varmistamiseksi tärkeä uudistus. Tietojen hakeminen erityisesti korkeimman hallinto-oikeuden julkaisemattomista ratkaisuista, mutta myös hallinto-oikeuksien ratkaisuista luonnollisesti edellyttää sen tiedostamista, että julkaisemattomilla ratkaisuilla ei ole lähtökohtaisesti tarkoitettu olevan oikeuskäytäntöä ohjaavaa vaikutusta. Sen lisäksi, että oikeuskäytännön yhtenäisyyden varmistamiseksi on syytä tuntea hallintotuomioistuinten ratkaisukäytäntö, on myös tärkeää pystyä joustavasti tarkistamaan, onko muissa hallinto-oikeuksissa mahdollisesti vireillä samaa asiakokonaisuutta koskevia asioita tai muutoin samankaltaisia asioita.

Näin ollen hallinto-oikeudet tarvitsevat lainkäyttötyössään paitsi tietoja muiden hallintotuomioistuinten ratkaistuista asioista, niin myös tietoa vireillä olevista asioista. Erityisen tärkeää tämä tieto on uuden oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 11 §:ssä tarkoitetun asiakokonaisuuden yhdessä käsittelemisen tarpeen arvioimiseksi. Lakiehdotuksen 9 §:n mukaan diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnalliseen käsittelyjärjestelmään saa tallentaa tietoja myös vireillä olevista asioista. Tietovarannosta olisi siten lähtökohtaisesti mahdollista etsiä myös muiden tuomioistuimen vireillä olevien asioiden tietoja. Lakiehdotuksen 12 §:n 1 momentin 4 kohdan yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tuomioistuimen oikeus hakea tietoa näyttäisi kuitenkin kohdentuvan diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnalliseen käsittelyjärjestelmään tallentamiin ratkaisu- ja päätöstietoihin. Tältä osin lakiehdotuksen tarkoitusta olisi syytä vielä selventää. Mikäli tiedonhaun on 12 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella tarkoitus rajoittua pelkästään ratkaistujen asioiden diaaritietoihin, vireillä olevia asioita koskevat tiedot jouduttaisiin edelleen selvittämään erikseen kustakin tuomioistuimesta. Tätä olisi pidettävä joustavan lainkäyttötyön kannalta puutteena.

Lakiehdotuksen yleisperusteluissa on lisäksi korostettu, että katseluoikeuden toisen tuomioistuimen tietoihin tulisi olla tuomioistuimella eikä yksittäisellä tuomarilla vastaavasti kuin jo voimassa olevassa tietojärjestelmälain 12 §:ssä. Myös oikeudenkäyntien julkisuuslakien perusteella asiakirjat luovutetaan toiselle tuomioistuimelle, ei yksittäiselle asiaa käsittelevälle tuomarille. Tämä on perusteltu lähtökohta, mutta sen ei tulisi kuitenkaan käytännössä vaikeuttaa tietojen saantia luontevana osana tuomioistuimen lainkäyttötyötä ilman, että tietovarantoon tallennettujen tietojen käyttöoikeuksia jouduttaisiin rajaamaan vain suppealle osalle tuomioistuimen henkilöstöä.

Lakiehdotuksen 14 §:n mukaan oikeusrekisterikeskus päättää tietojen luovuttamisesta tietovarannosta, mutta voi siirtää tuomioistuimen käsiteltäväksi tietopyynnön, jota koskevan tietojen antamista tuomioistuin on rajoittanut 16 §:n 2 momentin nojalla. Tietopyynnöt, jotka kohdentuisivat asioihin, joiden diaaritiedot ovat salassa pidettäviä ohjautuisivat siten tuomioistuimille. Hallintotuomioistuimissa käsitellään kuitenkin paljon myös julkisia asioita, joissa annetut ratkaisut saattavat sisältää osin salassa pidettävää tietoa. Tietovarantoon tietoja tallettanut tuomioistuin on lakiehdotuksen 7 §:n 3 momentin 2 kohdan mukaan velvollinen huolehtimaan, että tietovarantoon on tehty tarpeelliset merkinnät tietojen oikeaksi välittämiseksi. Kun otetaan huomioon hallintotuomioistuimissa käsiteltävien asioiden määrä suhteessa käytettävissä oleviin henkilöstövoimavaroihin, ei ole mahdollista, että kaikkiin tietovarantoon tallennettaviin päätöksiin merkittäisiin yksityiskohtaiset tiedot, miltä osin ratkaisu sisältää salassa pidettävää tietoa. Näin ollen tietovarantoon tulisi käytännössä merkintä siitä, että päätös sisältää salassa pidettävää tietoa, mutta tiedon tarkempi yksilöinti jäisi tiedon luovuttajalle. Oikeusrekisterikeskus joutuisi siten arvioimaan tilanteen oman asiantuntemuksensa perusteella tai siirtämään asian tältäkin osin tuomioistuimen ratkaistavaksi. Käytännössä oikeusrekisterikeskuksen rooli tiedon luovuttajana rajautunee asioihin, jotka ovat kokonaisuudessaan julkisia. Julkisten asioiden tietopyynnöt eivät ole tähänkään asti työllistäneet paljoa hallinto-oikeuksia. Sen sijaan tietojen salassa pidettävyyden arvioiminen ja salassa pidettävien tietojen peittäminen on ollut hyvinkin työlästä ja aikaa vievää. Tämä työ ei näyttäisi uuden lakiehdotuksen voimaan tulon myötä juurikaan vähenevän.

HELSINGIN HALLINTO-OIKEUS
HELSINGFORS FÖRVALTNINGSDOMSTOL

Ylituomari Ann-Mari Pitkäranta